

TEXNIK MATNLARNI TARJIMA QILISHDA TERMINOLOGIK MOSLIK MUAMMOLARI

Alfraganus universiteti

Filologiya fakulteti

Ingiliz tili 2 - kurs talabasi

Siddiqova Nozila Qaxramon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqoladagi texnikalarni tarjima qilish jarayonida yordam beradigan terminologik moslik muammolari, ularning texnik vositalarini ilmiy yordam va yordam berishning yo'llarini texnik vositalar yordamida tahlil qilish. Texnikadalarining aniq, ishchi va xalqaro standartlarga mos holda qo'llanishi ilmiy-ma'lumotlarning to'g'ridan-to'g'ri yetkazib berish, ishlab chiqarish texnik va texnologik jarayonlarning sifatini ta'minlashda muhim kasb. Maqolada terminlarning, terminlarni o'zgartirish usullarini texnik yordam, mosologik moslikni ta'minlashda zamonaviy texnologiyalarning roli yoritilgan.

Kalit so'zlar: Texnik tarjima, terminologik moslik, termin yaratilishi, xalqaro standartlar, neologizm, kontekstual moslik, tarjima texnologiyalari.

ПРОБЛЕМЫ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ СОВМЕСТИМОСТИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ

Аннотация: В данной статье анализируются проблемы терминологической совместимости, способы научного сопровождения и содействия переводу технических средств, используемых в процессе перевода. Использование методик, соответствующих точным, действующим и международным стандартам, является важной профессией, обеспечивающей прямую передачу научной информации, качество производственных, технических и технологических процессов. В статье освещается роль современных технологий в обеспечении технической поддержки терминологии, методов перевода и терминологической совместимости.

Ключевые слова: Технический перевод, терминологическая совместимость, терминотворчество, международные стандарты, неологизмы, контекстуальная совместимость, технологии перевода.

PROBLEMS OF TERMINOLOGICAL COMPATIBILITY IN THE TRANSLATION OF TECHNICAL TEXTS

Abstract: This article analyzes the problems of terminological compatibility, methods of scientific support, and assistance with the translation of technical tools used in the translation process. The use of methods that comply with precise, current, and international standards is an important professional practice, ensuring the direct transfer of scientific information and the quality of production, technical, and technological processes. The article highlights the role of modern technologies in providing technical support for terminology, translation methods, and terminological compatibility.

Keywords: Technical translation, terminological compatibility, term creation, international standards, neologisms, contextual compatibility, translation technologies.

Globalizatsiya va ilm-fanning jadal rivojlanishi jarayonlarida turli sohalardagi almashinuvi tez sur'atlar bilan kengayib boryapti. Xususan, texnika, muxandislik, energetika, axborot texnologiyalari, transport, telekommunikatsiya, qurilish va tibbiyyot kabi sohalarda yangiliklar har kunlik hayotga jadal kirib kelmoqda. Bundaq jihozlar iliy-texnikaviy ishlab chiqarishda ishlab chiqarish, ishlab chiqarish yo'riqnomalari va standartlarni turli tillarga aniqlash va pishirish tarjimasini e'tiborga molik bo'ladi. Bu yarayont resurslarni ishga tushirish va ilmiy yordamni ta'minlashda, balki global bozorda va xizmatlar sifatini yaxshilashda ham katta yordam beradi.

Texnik matnlarni tarjima qilishdagi asosiy terminologi talablardan biri, aniqlik va izlanishlarni ta'minlash. Chunki, texnik va texnik xizmatda qo'llab-quvvatlanadigan atamalar ma'lum ma'noga ega bo'ladi. Masalan, energetika yoki dasturiy ta'minot sohasida ishlanadigan bir xil termin turli kontekstlarda butunlay boshqa ma'noni anglatishi mumkin. Shu sababli bir atamaning yordami va bir xilda tarjima saqlangan butun matnning mazmuniyligini saqlaydi.

Bundan tashkari, fan va texnika taraqqiyoti bilan birga har kuni yangidan-yangi atamalar yuzaga kelishi tarjimonlar uchun yana ko'p yuklaydi. Yangi texnologiyalar, innovatsion qurilmalar yoki ilmiy kashfiyotlar bilan bog'liq atamalar ko'chirishda maqsadli tilda halokatli shakllangan bo'ladi. Bu esa tarjimondan yordamt mukammal til bilimini, balki sohaviy bilimni ham talab. Shu bois matnlarni tarjima qilish yarashni oddiy tilshunoslik xususiyati bilan cheklanmay, texnik darajalardagi texnik savdaxonlik va terminologik komp

Shuningdek, texnik materiallardagi axborotning katta qismi bilan bog'liq bo'lgan jami uchun ularda har bir so'zning aniq ma'lumoti ishlab chiqarish mumkin. Masalan, no tarjima birgina terilishida xavfsizlikning buzilishiga, sanoatda esa texnologik xatolarga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli texnik tarjimada terminologik moslikni ta'minlash maslasi nainki leksik ekvivalent topish, balki bir tushunchaning ilmiy-amaliy mohiyatini to'liq inglizcha ham talab qilish.

1. Texnik terminlarning lingvistik xususiyatlari, texnik umumtilga nisbatan aniqroq, qisqaroq va ko'p terminlar monosemantik bo'ladi, ya'ni bir termin faqat bitta ma'noni ifodalaydi. Masalan, ingliz tilidagi *tork* ("aylanish momenti"), *kuchlanish* ("kuchlanish"), *tarmoqli kengligi* ("chastota diapazoni") kabi terminlarning har biri aniq fizik yoki texnologik jarayonlarni bildiradi. Bunday terminlarni tarjima qilishda sud texnikni to'g'ri birinchi darajali bosim ega.

2. Terminologik moslikni buzuvchi, texnikaviy yordam keltiruvchida bir termin sifatida foydalanish mumkin:

- **Neologizmlar va yangi texnologiyalar:** Fan va texnikaning rivoji rivojlanishi yangi atamalar tez paydo bo'ladi (masalan, *blockchain* , *cloud computing*). Ularning o'zbek tilidagi ekvivalentlari hali shakllanmagan bo'lishi mumkin.

- **Xalqaro standartlarning turlicha qo'llanishi:** Ayrim terminlar bir mamlakatda qabul qilingan atamalar bilan boshqasida farq qilishi mumkin (masalan, *gasoline* va *benzin*).

- **Ko'p'nolilik (polisemiya):** Ba'zi terminlar turli texnik sohalardacha ma'noda ma'lumot (masalan, *driver* - “driver - “dasturiy modul”, “boshqaruvchi qurilma”).

- **Madaniy va lingvistik tafovutlar:** Til grammatikasi, fonetik ishlab chiqarish va morfologik tuzilish terminni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish qilish cheklashi mumkin.

3. Terminlarni tarjima qilish usullari, Texnik tarjimada terminologik moslikni ta'minlash uchun bir necha asosiy usullar qo'llanadi:

- **Kalkalash (calque):** Terminning tuzilishini so'zma-so'z tarjima qilish. Masalan, *dasturiy ta'minot* “dasturiy ta'minot”.

- **Transliteratsiya:** Terminni asl talaffuzga mos shaklda yozib berish (*scanner* “skaner”).

- **Adaptatsiya:** Terminni maqsadli tilning morfologik va fonetik me'yorlariga moslashtirish (*modem* “modem”, *lazer* “lazer”).

- **Izohli tarjima:** Murakkab texnik terminni qayta yetkazib berish (*cloud storage* “bulutli ma'lumot saqlash tizimi”).

- **Xalqaro standartlardan jo'natish:** ISO, IEEE kabi xalqaro kompaniyalar tomonidan ishlab chiqarilgan terminlardan yuklash.

4. Zamonaviy texnologiyaning roli, Bugungi kunda terminologik moslikni ta'minlashda tarjima xotiralari (Translation Memory), termin bazalar (TermBase), kompyuter dasturiy ta'minot (CAT tools) va avtomatik tarjima tizimlari muhim rol o'ynaydi. SDL Trados, MemoQ, Smartcat kabi dasturlar termini yagona bazada saqlash, ularni avtomatik tuzatish va matn bo'ylab qo'llash qiladi.,

5. Amaliy misollar, Masalan, elektr tarmog'idagi *elektr ta'minoti* atamasi o'zbek tilida "quvvat manbai" sifatida. bu esa aniq texnik jarayonni noto'g'ri talqin olib keladi. Yoki so'zi dasturlash “*driver*” sifatida qabul qilinsa-da, transport “haydov” deb tarjima qilish. Buning uchun kontekstni to'g'ri tahlil qilish zarur.

Texnik matnlarni tarjima qilishda terminologik moslikni ta'minlash, bu xavfsizlik tilshunoslik vazifalari, ilmiy va amaliy yo'nalishni qamrab oluvchi ishlab chiqaruvchi yarayondir. Chunki har bir texnik atama aniqlashdagi aniq bir tushunchani ishlab chiqarish va materiallar ma'nosi ishlab chiqarish yarayonlari, texnologisk yarayonlar va xavfsizlik qurilmalari bilan bog'liq bo'ladi. Birgina no yoki noaniq tarjima orqali terminal tizimning ishini chiqarishi, sanoatda katta xavfsizlik yo'qolishi, xatto inson hayoti uchun xavfli tuzatishlarga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois texnik tarjimada terminologik aniqlik va ishlab chiqarishni saqlash har bir bosqinchida barqaror vazifa sifatida qaralishi shart.

Tarjimon faqat tilni mukammal bilishi bilan cheklanib qolmasdan, tarjima qilayotgan tadqiqotning ilmiy va amaliy jihatini to'liq o'rganishi kerak. Bu esadan boshqa standartviy leksika ular bilan bog'liq muammolar, zamonaviy texnologiyalar va ular bilan bog'liq yangi atamalarni yaxshilash o'zgartirishni talab. Masalan, axborot texnologiyalari yoki biotexnologiya kabi tez rivojlanayotgan xizmatlarda har biridan-yangi terminlar yangi bo'ladi va ularni yordam kuni sh

Zamonaviy tarjima texnologiyalari, jumladan, kompyuter yordamidagi tarjima dasturlari (CAT tools), terminologik bazalar (TermBase), tarjima xotiralari va avtomatlashtirilgan nazorat vositalari bu borada katta yordam beradi. Bu tizimlarni tarjimon matndagi terimlarni bir xilda yordamlash, mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilarga mosligini ta'minlash va inson omillari sababli yuzaga mumkin bo'lishi mumkin bo'lgan xatolarni minimal yuklashga ega bo'ladi. Shu bilan birga, terminologik lug'atlar va standartlashtirilgan ma'lumotlar bazalaridan foydalanish ham mumkin.

Kelgusida texnik tarjima sohasidagi terminologik muammolarni yana kamaytirish uchun ilmiy-tadqiqot ishlarini kuchaytirish, yangi mahsulotlar uchun maxsus atama tizim, materialda yagona ishlab chiqarish va ko'rsatkichlarni yaxshilash uchun kerakli mahsulotlar. Shu yo'sinda milliy va tizim terimologik bazalarni boyitish, avtomatlashtirilgan tizimlarni takomillashtirish va tarjimonlar uchun maxsuslashtirilgan o'quv dasturlarini yo'lga qo'yish texnik ma'lumotlarni tarjima qilishdagi aniqlik va yanada kengaytiriladi.

Xulosa tomonga aytganda, texnik matnlar tarjimasida terminologik moslikni ta'minlash, bu ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning uzluksiz rivojlanishi, material va ishlab chiqarish xavfsizligini himoyalovchi asosiy omillardan birdir. Terminlarni aniq va izchil tarjima qilish uchun fan va texnika vositalaridagi shaxsiy texnikani mustahkamlash, bu terminlarning ilmiy aniqligi va sohaviy mazmunini to'g'ridan-to'g'ri tilda to'liq va izchil saqlash demakdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Nyumark, P. (1988). *Tarjima darslig*. Prentice Hall.
2. Sager, JC (1990). *Terminologiyani qayta ishlash bo'yicha amaliy kurs*. Jon Benjamins.
3. Cabre, MT (1999). *Terminologiya: nazariya, usullar va ilovalar* Jon Benjamins.
4. Rayt, SE va Budin, G. (1997). *Terminologiyani boshqarish bo'yicha qo'llanma*. Jon Benjamins.
5. ISO 704: 2009. *Terminologiya ishi tamoyillar va usullar*. Xalqaro standartlashtirish tashkiloti.